

Gelijkgestelde periodes in de pensioenopbouw bij werknemers

Peeters, H. & Larmuseau, H. (2005). De solidariteit van de gelijkgestelde periodes. Een exploratie van de aard, het belang en de zin van de gelijkgestelde periodes in de totale pensioenopbouw bij werknemers. *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 47(1).

Het Belgische pensioensysteem werd ontwikkeld voor individuen die fulltime werken en een (bijna) volledige loopbaan uitbouwen. Steeds meer zien we echter dat dit 'klassieke' beeld barsten vertoont. Mannen en vrouwen studeren langer, lopen een groter risico op langdurige werkloosheid of verlaten de arbeidsmarkt gedurende bepaalde tijd om te zorgen voor kinderen of ouderen. Een belangrijk gevolg van deze sociale veranderingen is het grote aantal gelijkgestelde periodes in de huidige pensioenopbouw.

hoogte van het werknemerspensioen af van het jaarlijks verdiende of fictieve loon.¹ Omwille van de gelijkgestelde periodes zal een onderbreking op de arbeidsmarkt dus niet noodzakelijk een vermindering van de pensioenhoogte betekenen.

Het principe van de gelijkgestelde periodes

Een gelijkgestelde periode is een periode waarbij een sociaal verzekerde geen bijdragen betaalt maar toch socialezekerheidsrechten opbouwt. Deze periodes vormen een belangrijk onderdeel van de sociale bescherming van de Belgische werknemer. Ze worden in de pensioenregeling onder meer toegekend bij werkloosheid met uitkering, bij arbeidsongeschiktheid wegens arbeidsongeval of beroepsziekte, bij stakingsdagen, bevallingsrust of bij loopbaanonderbreking. Deze gelijkstellingen beïnvloeden het opgebouwde pensioen op twee manieren. Ten eerste worden gelijkgestelde periodes, net als de periodes van tewerkstelling, meegeteld bij het bepalen van de lengte van de beroepsloopbaan. Dit is een belangrijk gegeven omdat enerzijds de lengte van de loopbaan mee de hoogte van het opgebouwde pensioen bepaalt en anderzijds het recht op een minimumpensioen een beroepsloopbaan vereist die minstens twee derde van een volledige loopbaan bedraagt. Ten tweede hangt de

Gelijkgestelde periodes sinds 1970

Sinds 1967 wordt achtereenvolgens door ASLK, Fortis Bank Verzekeringen en door de vzw CIMIRE een individuele pensioenrekening voor werknemers bijgehouden. Deze rekening bevat onder meer informatie over het aantal gewerkte en gelijkgestelde dagen. Op basis van deze gegevens presenteren we hieronder een aantal figuren over gelijkgestelde periodes in de pensioenopbouw bij werknemers.

Om na te gaan hoe belangrijk gelijkgestelde periodes zijn in de totale pensioenopbouw geeft figuur 1 de verhouding weer van het aantal gelijkgestelde dagen ten opzichte van het totale aantal gelijkgestelde en gewerkte dagen in een bepaald jaar. Uit de grafiek blijkt dat deze verhouding sterk is toegenomen sinds het begin van de jaren '70. Het percentage dagen dat in aanmerking komt voor pensioenopbouw zonder dat hiervoor een bijdrage werd gestort steeg tussen 1970 en 1985 met 21 procentpunten, van 13% tot 34%. In de daaropvolgende

periode schommelt dit aandeel tussen de 30% en 33%.

De reden van toekenning van gelijkgestelde periodes kan slechts gedeeltelijk worden achterhaald. Zo kan enkel een onderscheid worden gemaakt naar gelijkstelling omwille van werkloosheid, loopbaanonderbreking en overige omstandigheden. Uit figuur 1 blijkt dat sinds de jaren '80 werkloosheid het vaakst aanleiding geeft tot gelijkstelling. Begin jaren '90 bereikt het aandeel gelijkgestelde dagen door werkloosheid ten opzichte van het totale aantal gelijkgestelde dagen een maximum van 75%. Daarna daalt dit aandeel tot 67% in 2001. Aangezien sinds 1990 steeds meer gelijkgestelde dagen omwille van loopbaanonderbreking worden geregistreerd, neemt het totale aandeel van gelijkgestelde dagen in de pensioenopbouw echter niet evenredig af. Het aandeel gelijkgestelde dagen van alle types met uitzondering van werkloosheid en loopbaanonderbreking (onderverdeeld in de groep overige) schommelt in de jaren '90 rond de 25% van het totaal. Dit is een sterke vermindering ten

opzichte van 1970 wanneer dit aandeel bijna 75% bedroeg.

In tabel 1 bekijken we in welke mate gelijkgestelde periodes zijn toegekend aan mannen die in 2002 65 jaar werden en aan vrouwen die de leeftijd van 60 jaar bereikten in 2002. Aangezien niet alle gegevens over de gehele loopbaan beschikbaar zijn, worden enkel de laatste 31 jaar in beschouwing genomen.²

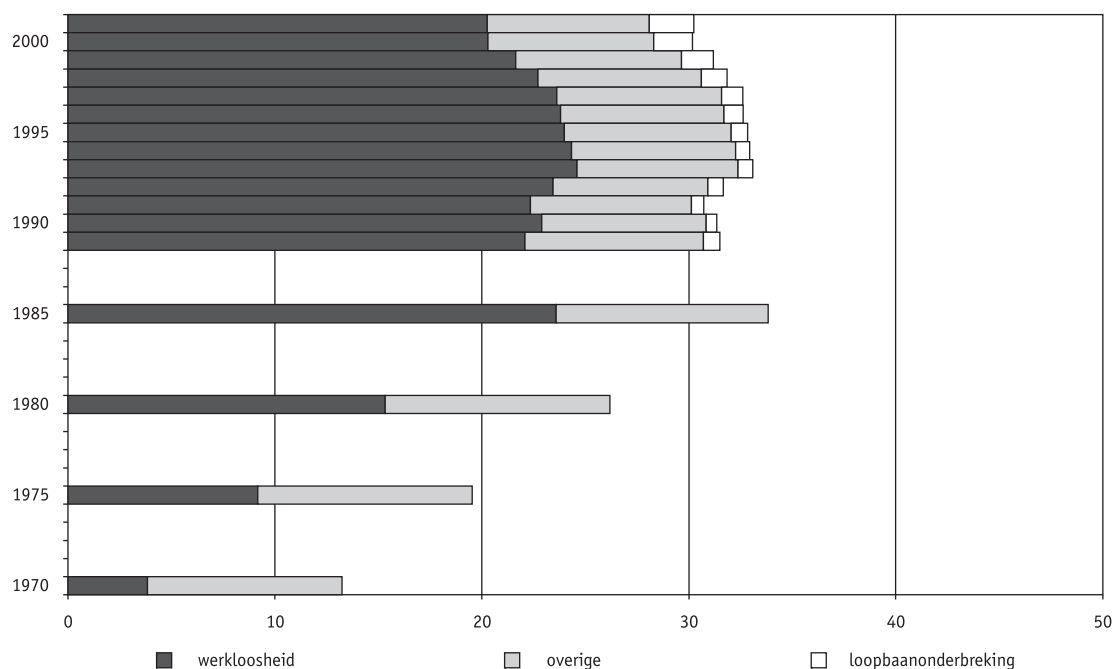
Tabel 1.

Gemiddeld aandeel gelijkgestelde dagen in de pensioenopbouw tijdens de laatste 31 jaar van de loopbaan naar geslacht en statuut, mannelijke geboortecohorte 1937 & vrouwelijke geboortecohorte 1942

	Mannen	Vrouwen	Totaal
Bedienden	18%	25%	20%
Arbeiders	42%	46%	43%
Totaal	33%	36%	34%

Figuur 1.

Aandeel gelijkgestelde dagen in de pensioenopbouw bij werknemers, 1970-2001, naar type gelijkstelling

Bron: CIMIRe

Uit tabel 1 blijkt dat het algemene beeld van de omvang van de gelijkgestelde periodes belangrijke verschillen verhuult inzake toekenning naar geslacht en statuut. Zo worden meer gelijkgestelde periodes toegekend aan vrouwen dan aan mannen. Terwijl het percentage pensioenopbouw zonder arbeid bij mannen tijdens de laatste 31 jaar van de loopbaan gemiddeld 33% bedraagt, is dit bij vrouwen 36%. De cijfers wijzen ook op een tweede verschil in de toekenning van gelijkgestelde periodes: bij de mannen en vrouwen die in 2002 respectievelijk 65 en 60 jaar oud worden ligt het aantal gelijkgestelde dagen in de totale pensioenopbouw bij arbeiders gemiddeld 23% hoger dan bij bedienden (vergelijk 43% en 20%).

Tot slot blijkt uit de figuren 2 en 3 dat het belang van gelijkgestelde periodes toeneemt met de leeftijd. Zo komt uit de grafieken duidelijk naar voor dat het aantal dagen dat wordt gewerkt in de laatste jaren voor de officiële pensioenleeftijd minimaal is. Een voorbeeld kan dit illustreren: bij de mannelijke arbeiders die in 1937 geboren zijn en in 1996 de

leeftijd van 59 jaar bereikten bestond slechts 13% van de totale dagen pensioenopbouw uit gewerkte dagen.

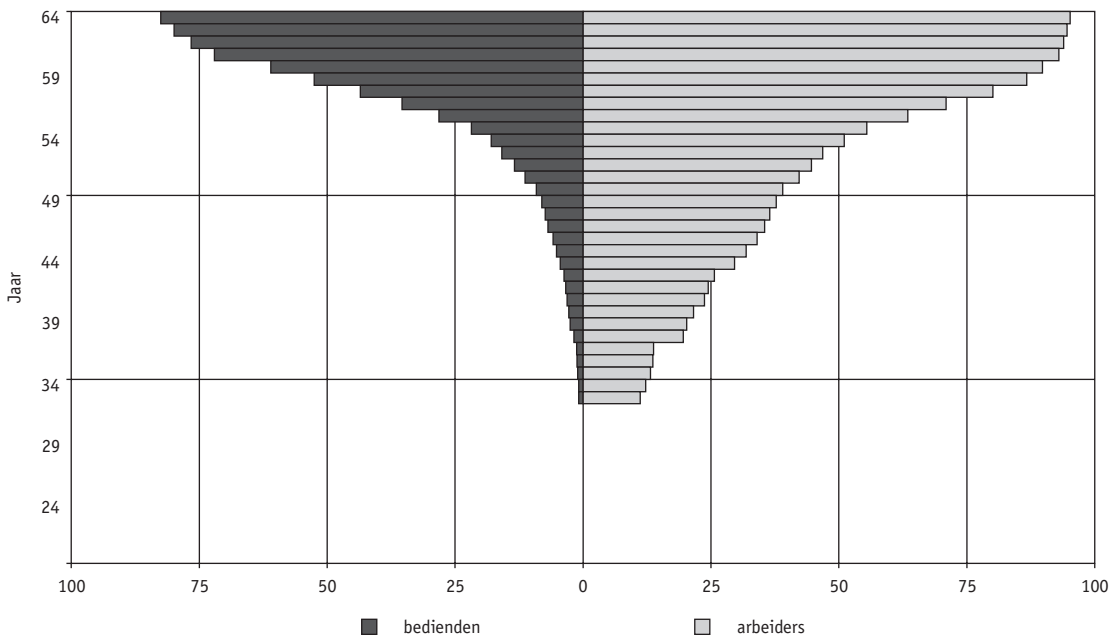
Discussie

Bovenstaande bevindingen doen de vraag rijzen in welke mate een pensioensysteem dat in het verleden werd ontwikkeld vanuit een ander arbeidsmodel, vandaag de optimale manier is om bepaalde sociale doelstellingen te bereiken. Het antwoord hierop hangt natuurlijk af van welke doelstelling wordt voorop gesteld. Drie mogelijke sociale doelstellingen kunnen naar voor worden geschoven.

Ten eerste kan de doelstelling voor het systeem van gelijkgestelde periodes worden gezocht in het maatschappelijk ondersteunen van bepaalde, sociaal relevante activiteiten. Zo kan men als samenleving het standpunt innemen dat het krijgen en opvoeden van kinderen in de vroege levensloop later bij pensionering niet mag worden bestraft. Echter,

Figuur 2.

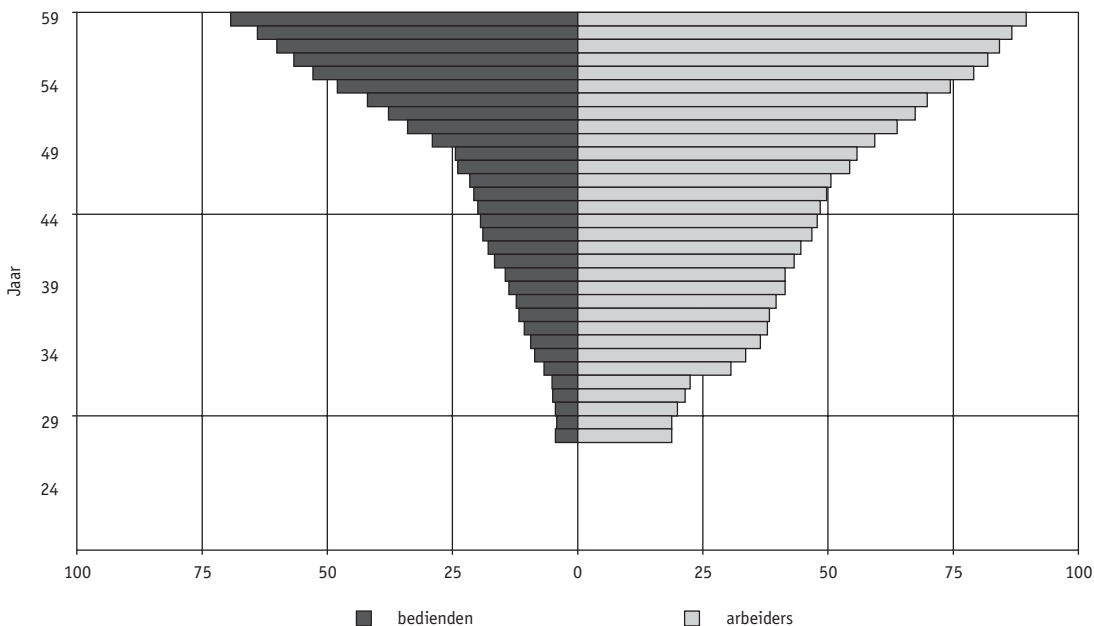
Aandeel gelijkgestelde dagen in de pensioenopbouw naar leeftijd, bij mannelijke arbeiders en bedienden, geboortecohorte 1937

Bron: CIMIRe

Figuur 3.

Aandeel gelijkgestelde dagen in de pensioenopbouw naar leeftijd, bij vrouwelijke arbeiders en bedienden, geboortecohorte 1942

Bron: CIMIRe

indien dit als doelstelling wordt geponeerd, dient er dringend een debat te worden gehouden over welke arbeidsmarktuitredingen recht geven op gelijkgestelde dagen. Men kan zich bijvoorbeeld de vraag stellen of het systeem van gelijkstelling bij loopbaanonderbreking niet moet worden herdacht. Het staat buiten kijf dat er sociaal gezien een verschil bestaat tussen diegenen die deze onderbreking opnemen om zorg te dragen voor hun kinderen of zieke ouders, en diegenen die van deze regelgeving gebruik maken om bijvoorbeeld een jaar op wereldreis te gaan. In het eerste geval kan men vanuit een sociaal gezichtspunt beargumenteren dat deze individuen inderdaad pensioenrechten opbouwen, terwijl in het tweede voorbeeld zou kunnen worden beargumenteerd dat deze individuen tot op latere leeftijd moeten blijven werken ter compensatie van hun inactiviteit. Bovendien kan men zich de vraag stellen waarom een aantal andere situaties, zoals de studieperiode, geen recht geven op gelijkstelling terwijl dit in andere landen zoals Denemarken en Luxemburg wel het geval is. Meer nog dringt zich de vraag op of iedereen gelijke toegang heeft tot het systeem van gelijkstelling.

Niet iedereen heeft immers de mogelijkheid om loopbaanonderbreking of brugpensioen op te nemen.

Een tweede mogelijke doelstelling van gelijkgestelde periodes is het bewerkstelligen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Het is gekend dat vrouwen vandaag nog steeds minder stabiele loopbanen uitbouwen en meer zorg dragen voor kinderen en andere naasten dan mannen. Uit bovenstaande grafieken blijkt dan ook dat meer vrouwen dan mannen gebruik maken van gelijkgestelde dagen. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat vrouwen minder dan mannen officieel geïntegreerd zijn op de arbeidsmarkt. Het directe gevolg hiervan is dat er een grotere groep vrouwen bestaat die hun persoonlijke rechten verliezen in verschillende sectoren van de sociale zekerheid en meer bepaald in de gelijkstelling van de uitkeringgerechtigde periodes voor de berekening van hun pensioen. De vraag stelt zich daarom of het systeem van de gelijkgestelde periodes wel de beste manier is ter bevordering van de gelijkheid tussen man en vrouw.

Ten derde zou het principe van gelijkgestelde periodes kunnen gemotiveerd zijn vanuit een streven om armoede te bestrijden bij gepensioneerden. In België bijvoorbeeld heeft het pensioensysteem ervoor gezorgd dat het probleem van extreme armoede onder ouderen grotendeels is teruggedrongen. Als armoedebestrijding echter de voornaamste doelstelling is, dan bestaan andere maatregelen die dit objectief beter kunnen verwezenlijken. Zo kan men zich de vraag stellen waarom in dit geval de fictieve lonen toegekend tijdens periodes van gelijkstelling in verhouding moeten staan met het vooraf verdiende loon. Als armoedebestrijding de doelstelling is, dan lijkt het systeem van de gelijkgestelde periodes een 'dure' oplossing om dit te bereiken.

De eerst genoemde doelstelling (het ondersteunen van sociaal relevante activiteiten) vereist een aanpassing van de bestaande regelgeving. De vaststelling dat sommige afwezigheden wel en andere geen recht geven op gelijkstelling en dat sommige mensen wel en anderen geen toegang hebben lijkt in strijd met een diepgeworteld gelijkheidsbeginsel dat stelt dat mensen in een gelijkaardige positie op een gelijke manier moeten worden behandeld.

Of misschien vereist een verder doordenken van de eerste doelstelling een fundamentele hervorming van het Belgische pensioensysteem? Indien de samenleving als doel stelt dat het uitvoeren van sociaal nuttige (maar onbetaalde) activiteiten de toekomstige pensioenrechten slechts minimaal mogen beïnvloeden, dient dan het systeem van gelijkgestelde periodes niet aanzienlijk te worden uitgebreid? Verschillende mensen, zoals vrijwilligers of huisvrouwen, voeren ontegensprekelijk sociaal nuttige activiteiten uit maar bouwen hiermee geen pensioenrechten op. Zou een onvoorwaardelijk minimumpensioen als economisch grondrecht, aangevuld met een pensioen gerelateerd aan de arbeidsgeschiedenis deze mensen niet beter beschermen tegen afwezigheid op de reguliere arbeidsmarkt? Zulk een regelgeving zou de gelijkgestelde periodes als het ware uitbreiden tot diegenen die er op dit moment om welke reden dan ook geen recht

op hebben maar toch sociaal nuttig werk verrichten.

Dergelijk onvoorwaardelijk minimumpensioen lijkt bovendien beter tegemoet te komen aan het bereiken van gelijkheid tussen man en vrouw en lijkt een efficiëntere oplossing voor de armoedeproblematiek. Bovendien zou het een aanpassing betekenen van de huidige situatie waarbij sommigen recht hebben op een pensioen omwille van een (tijdelijke) integratie in de officiële arbeidsmarkt terwijl anderen die om een of andere reden verstoeken bleven van het recht op gelijkgestelde periodes moeten terugvallen op armoedesteun.

Deze bedenkingen moeten niet worden gelezen als een pleidooi ter afschaffing van het systeem van de gelijkgestelde periodes. Zoals blijkt uit het Belgische Strategisch Rapport Pensioenen spelen de gelijkgestelde periodes een belangrijke rol in het waarborgen van toereikende pensioenen. De bedenkingen zijn enkel ingegeven door de overtuiging dat de enorme budgettaire consequenties van dit systeem een debat noodzakelijk maken. In dit debat moeten duidelijke doelstellingen worden vooropgesteld en moet worden aangetoond of en hoe deze doelstellingen het meest efficiënt worden bereikt door de bestaande regelgeving.

Hans Peeters
Departement sociologie, K.U. Leuven
Hendrik Larmuseau
Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid

Noten

1. Een fictief loon is een loon dat onder meer wordt toegekend in een periode van gelijkstelling. Het wordt (behoudens uitzonderingen) berekend op het gemiddelde loon van het voorbije kalenderjaar.
2. Bij vrouwen bedroeg de wettelijke pensioenleeftijd in 2002 62 jaar. De weergegeven gegevens zijn dus niet de 'laatste' 31 jaar van de loopbaan omdat voor 2002 enkel gegevens tot 60 jaar beschikbaar zijn.